

РОЗДІЛ 6. ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУВАННЯ ДИНАМІКИ ТА СТАНУ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ

THEORETICAL APPROACHES TO ANALYZING DYNAMICS AND CONDITION OF LABOR MIGRATION IN UKRAINE

УДК 314.748

Винничук Р.О.

к.е.н., доцент кафедри менеджменту персоналу та адміністрування Національний університет «Львівська політехніка»

Рубаха Н.В.

студентка Національний університет «Львівська політехніка»

Vynnychuk Roksolana

Lviv Polytechnic National University

Rubakha Nina

Lviv Polytechnic National University

В умовах глобалізації ринку праці та зростання трудової мобільності населення дослідження питань трудової міграції є важливими та актуальними. У статті розглянуто питання міжнародної міграції робочої сили. Зокрема, автори дають визначення такого складного явища, як міграція; досліджують динаміку міграційних процесів в Україні, їх історичні межі та періодизацію п'яти міграційних хвиль; визначають основні причини та передумови трудової міграції; називають ключові матеріальні та нематеріальні мотиви, які спричиняють прагнення населення до міграції, а також аналізують позитивні та негативні наслідки цього процесу. Особливу увагу приділено статистичним дослідженням міграційних процесів, а саме джерелам даних, показникам розрахунків, їх перевагам та недолікам. Визначено розбіжності між стандартами та визначеннями ключових понять, які стосуються трудової міграції, а також виявлено відсутність єдиних інтегрованих показників розрахунку.

Ключові слова: міграція, міграційний процес, міграційна хвиля, трудова міграція.

В условиях глобализации рынка труда и роста трудовой мобильности населения

исследования вопросов трудовой миграции являются важными и актуальными. В статье рассмотрены вопросы международной миграции рабочей силы. В частности, авторы дают определение такого сложного явления, как миграция; исследуют динамику миграционных процессов в Украине, их исторические границы и периодизацию пяти миграционных волн; определяют основные причины и предпосылки трудовой миграции; называют ключевые материальные и нематериальные мотивы, вызывающие стремление населения к миграции, а также анализируют положительные и отрицательные последствия этого процесса. Особое внимание уделено статистическим исследованиям миграционных процессов, а именно источникам данных, показателям расчетов, их преимуществам и недостаткам. Определены различия между стандартами и определениями ключевых понятий, которые касаются трудовой миграции, а также выявлено отсутствие единых интегрированных показателей расчета.

Ключевые слова: миграция, миграционный процесс, миграционная волна, трудовая миграция.

In the last few years there has been a growing interest in migration because of globalization and internationalization. The article deals with issues concerning the international migration of labor force. In particular, the authors identify a complex phenomenon such as migration as a solid basis in the structure of international economic relations. There is an investigation of the dynamics of migration processes in Ukraine in the article, their historical boundaries from the end of XIX century till present days, and the periodization of five migration waves, in particular, the period, the causes of migration, the main directions of migration and the social composition for each wave. The paper determines the main causes and preconditions of economical and non-economical character that affect labor migration and presents the key material and non-material motives that trigger the population's aspirations for migration, as well as analyze the positive and negative consequences of this process. The results show that the main motives for migration are current consumption, investments in own business, payment for training children, purchase of expensive commodities, non-material motives, etc. Particular attention in the article is drawn to statistical studies of migration processes: data sources, calculation indicators, their advantages and disadvantages. However, most of the previous studies do not take into account the problem of unification of the general system of statistical calculations of world migration processes. The authors identify the differences between the standards and definitions of key concepts related to labor migration, as well as the absence of common integrated calculation indicators. Summing up the results, it can be concluded that the imperfection of the system for calculating migratory flows and other migration indicators entails problems of uncertainty and the lack of coordination between institutions and government structures associated with migration. Therefore, the most important task for scientists and specialists is to develop a unified mathematical model to calculate the level and dynamics of migration processes.

Key words: migration, migration process, migratory wave, labor migration.

Постановка проблеми. Сучасні глобалізаційні процеси впливають на міжнародний ринок праці, створюючи вільний простір для пересування робочої сили у світових межах. Стабільно зростаюча тенденція міграції трудових ресурсів сприяє необхідності її вивчення у соціальній, економічній та політичній трансформації. Протягом двох десятиліть міжнародна трудова міграція є найбільш масштабним міграційним потоком в Україні. Для реалізації владою програм адаптації цього процесу до умов розвитку економіки країни варто ско-

ординувати зусилля щодо аналізування та дослідження цього питання як важливого елемента структури наслідково-причинних зв'язків між політикою держави та міграційними намірами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Міжнародну міграцію трудових ресурсів комплексно вивчає низка вітчизняних науковців, зокрема В. Борщевський, А. Гайдучкий, С. Дорогунцов, І. Івахтук, С. Дорогунцов, А. Доценко, Я. Жупанський, А. Загробська, Ф. Заставний, С. Копчак, Ю. Корчак-Чепурківський, О. Малиновська, І. Оль-

шевська, Т. Петрова, Ю. Пітюренко, С. Пирожков, О. Піскун, О. П'ятковська, Ю. Римаренко, У. Садова, В. Стешенко, С. Стеценко, В. Товкун, О. Хомра, О. Шаблій, М. Шаленко, А. Філіпенко, С. Якубський. Важливу роль у дослідженнях міграційних процесів України відіграє Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України на чолі з директором Е. Лібановою. Проте відсутність єдиної методики розрахунку міграційних потоків зумовлює необхідність формування методичних підходів до аналізування стану та тенденцій трудової міграції в Україні.

Постановка завдання. У статті передбачено виконання таких завдань, як визначення поняття міграції та її історичного розвитку в Україні, висвітлення основних причин та мотивів, які стимулюють міграцію, оцінювання різних методологій підрахунку міграційних показників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині у світовій економіці спостерігається революційне явище, а саме глобалізація, що сприяє еволюції міграційних процесів, формуючи нові потоки та прискорюючи темпи локалізації робочої сили [5]. Міграція тотально нищить культурні, мовні, етнічні та традиційні кордони, сприяє мультикультурному розвитку та формує новий тип особистості, а саме людей мультилокальної транснаціональності, що відмінно асимілюються в новому просторі та вносять власні корективи у його існування. З іншого боку, розвиток міграційних процесів формує негативні фактори в економіках країн-реципієнтів, які розглядають це явище виключно як загрозу економіці [1].

Аналізуючи історичні аспекти розвитку міграційних процесів України минулого століття та сьогодення, можемо прослідкувати 5 основних динамічних хвиль, що, перегукуючись між собою, формують єдину масштабну категорію переселення українського народу внаслідок економічних та політичних негараздів. Історичний розвиток

міграційних процесів під впливом глобалізації та внутрішніх причин висвітлено в табл. 1.

Кінець XIX – початок XX століття характеризується двома потужними географічними напрямками. Причинами в обох випадках є надмірна населеність рідних територій і відсутність необхідної частки власної землі. Великі простори Російської імперії спонукали близько двох мільйонів українських жителів освоїти території Сибіру. Незаселені території Канади й потреба країни в робочих руках активізували еміграцію із Закарпаття, Галичини та Буковини. Саме тоді українці власними руками почали розбудовувати території інших країн, формуючи культуру, прокладаючи залізницю та обробляючи землі.

Наступна хвиля спричинена формуванням радянського панування та його запереченням населенням. Прихід більшовицького уряду, розпад Центральної Ради та приборкування українського національного руху 1918 року спричинили другу хвилю міграції, основним потоком якої були країни Європи, США та Канада. Політичні причини провокували насамперед виїзд еліти суспільства, а саме освічених та заможних верств населення, які кардинально не сприймали більшовицьку владу. Подібна історія відтворилась після Другої світової війни, коли під час погоні від спецгруп НКВС борці національно-визвольного руху віднайшли порятунк в еміграції по той бік океану.

Тиск світової спільноти змусив у 70-ті роки минулого століття Радянський Союз послабити важелі надмірних міграційних заборон. Саме це спричинило масовий виїзд єврейського населення, а також еміграцію політичних інакодумців, а саме дисидентів, які в такий спосіб рятувались від радянського переслідування.

Розпад Радянського Союзу привів до масового безробіття населення, проте став епохальним початком формування демократичних свобод, як наслідок, спрощеної процедури виїзду за кордон.

Таблиця 1

Періодизація хвиль міжнародної міграції в Україні

Хвиля	Період	Причини міграції	Основні напрямки міграції	Соціальний склад
Перша хвиля	Кінець XIX – початок XX століття	Малоземелля, перенаселення	Канада, Сибір	Некваліфікована робоча сила
Друга хвиля	Перша половина XX століття	Тоталітарний режим Радянського уряду	Польща, Румунія, Чехія, Австрія, США, Канада	Інтелігенція, великі й середні землевласники, торговці, службовці, священнослужителі
Третя хвиля	Кінець Другої світової війни	Тоталітарний режим Радянського уряду	Країни Європи, США, Канада	Інтелігенція
Четверта хвиля	70-ті роки XX століття	Репресії та переслідування	Країни Європи, США, Канада	Дисиденти
П'ята хвиля	Після розпаду СРСР	Економічні проблеми країни	Країни Європи	Кваліфікована та некваліфікована робоча сила

Джерело: розроблено авторами

Початок 1990-х років дає поштовх найпотужнішій хвилі міграційних процесів, а саме «заробітчанській» міграції, яка активно продовжує розвиватись сьогодні, особливо після подій весни 2014 року.

Закон України «Про зовнішню трудову міграцію» характеризує зовнішню трудову міграцію як процес переміщення громадян України, пов'язаний з перетинанням державного кордону, задля здійснення оплачуваної діяльності в державі перебування. В епоху глобалізації активізація міграційних процесів потребує реалізації планомірної та стратегічної міграційної політики. Закон України «Про основні засади міграційної політики» формує таке тлумачення державної міграційної політики України: сукупність заходів, яких вживає держава щодо регулювання міграційних процесів задля захисту національних інтересів, безпеки та територіальної цілісності, забезпечення належного соціально-економічного, демографічного, науково-освітнього розвитку держави.

Розпад Радянського Союзу спровокував глибокі структурні зміни, трансформуючи економіку. Демократизація суспільства реалізувала набуття громадянами України права на вільне пересування. Період змін супроводжувався падінням рівня життя та зростанням безробіття. Занепад безкоштовної освіти та медицини, перехід до ринкової економіки, брак можливості надійного кредитування стали причинами такого масового явища, як міжнародна трудова міграція. Сьогодні міграційні процеси початку минулого століття набирають все більших обертів, складаючи основне джерело доходів для багатьох сімей [6].

Політична та економічна ситуація останніх років в Україні виглядає таким чином: зниження рівня економічного розвитку, надмірна інфляція, погіршення умов життя населення, незадоволення владою, занепад виробничих потужностей, відсутність чітко врегульованих законодавчих елементів, зниження реальних доходів громадян, поглиблення соціальної нерівності та бідності. Все це формує об'єктивну спонукальну базу для розвитку зовнішніх міграційних процесів. Саме тому основні

причини міжнародної міграції мають економічний характер. Табл. 2 чітко характеризує причини міжнародної трудової міграції.

Разом з причинами міграції у населення формуються мотиви, що є спонукальним ефектом для виїзду задля працевлаштування за кордон. Однією з характерних спонукальних сил для українського населення є бажання забезпечити своїх дітей гідними умовами життя та якісною освітою, оплата якої в сучасних умовах часто потребує залучення додаткових коштів ззовні. Короткострокове працевлаштування за кордоном дає змогу накопичити необхідний капітал для реалізації власних проєктів, створення малого бізнесу в рідній країні. Спостерігається тенденція до виїзду за кордон на роботу задля задоволення поточних потреб, а саме купівлі одягу, їжі та інших необхідних товарів. Така ситуація сформувалася внаслідок занепаду економіки країни та життя значної кількості населення за межею бідності. Купівля автомобіля, житла та інших товарів часто спонукає населення до працевлаштування за межами України задля накопичення коштів на придбання товарів довгострокового використання. Нематеріальний характер мотивів базується на прагненні відвідати країни, розвинути наявні навички, здобути іноземний досвід та знання, покращити рівень володіння мовою тощо. Такий мотив проявляється передусім в молодих та амбіційних мігрантів, для яких невід'ємною складовою життя є саморозвиток і постійне вдосконалення.

Трудова міграція формує складний комплекс економіко-соціальних чинників, які торкаються всіх суспільних сфер. Наслідки активізації відтоку української робочої сили за кордон відображають подвійний аспект впливу на всі сфери суспільного життя, що висвітлено в табл. 3.

Трудова міграція спричиняє дефіцит людських ресурсів, чим провокує низку інших негативних факторів. Через нестачу необхідних кадрів знижується загальна продуктивність праці. Несплата податків мігрантами провокує зменшення надходжень до бюджету країни, що прямо пропорційно

Таблиця 2

Причини міжнародної трудової міграції

Економічні причини	Неекономічні причини
Рівень економічного розвитку держави	Політична нестабільність
Рівень зайнятості населення	Військові перевороти
Брак інвестицій	Релігійні особливості
Проблеми у банківській системі	Стихійні лиха (землетруси, паводки)
Національні різниці в оплаті та умовах праці	Причини особистого характеру (сімейні, расові)
Рівень розвитку науково-технічного прогресу	
Зникнення деяких галузей виробництва або значне їх скорочення	
Економічна нерозвиненість окремих регіонів або неповна їх переорієнтація на ринкову економіку	

Наслідки міжнародної трудової міграції

Сфера	Позитивні наслідки	Негативні наслідки
Економіка та фінанси	<ul style="list-style-type: none"> – Зменшення безробіття; – потік грошових переказів трудових мігрантів; – розвиток підприємництва та бізнесу на основі накопиченого капіталу заробітчани; – збільшення товарообігу між країною-експортером та країною-імпортером людського капіталу. 	<ul style="list-style-type: none"> – Дефіцит працівників певних спеціальностей на ринку праці; – зменшення споживчого попиту, зменшення податкових надходжень; – зростання цін на товари та послуги на внутрішньому ринку (наприклад, житло) за низької купівельної спроможності більшості населення.
Людський капітал	<ul style="list-style-type: none"> – Набуття нових знань та навичок мігрантами; – підвищення мотивації до здобуття освіти чи набуття навичок для тих, хто хоче мігрувати в майбутньому. 	<ul style="list-style-type: none"> – Відтік людського капіталу; – погіршення якості робочої сили через відплив за кордон найбільш активної частки населення; – реадaptaція працівників після повернення.
Соціально-демографічний аспект	Підвищення рівня добробуту сімей заробітчани.	<ul style="list-style-type: none"> – Поглиблення соціальної нерівності; – старіння нації; – руйнування сімей.
Культура	<ul style="list-style-type: none"> – Формування нових інтегрованих культурних цінностей та норм моральної свідомості; – розвиток відкритого й прогресивного суспільства. 	Втрата автентичності власних традицій та культури.

Джерело: розроблено авторами на основі джерела [4]

впливає на збільшення навантаження на соціальне забезпечення. Низький споживчий попит і зменшення купівельної спроможності формують зростання цін на товари та послуги на внутрішньому ринку. Масштабний рух населення за кордон сприяє демографічному занепаду країни, який повільно та впевнено здатний руйнувати економіку країни. Занепад українського села, деградація інфраструктури та виробництва є цілком можливими наслідками зменшення кількості працездатного населення. Міграція зберігає тенденцію до постійного розшарування за соціальним станом, адже мігрант априорі матиме більше коштів, відповідно, різноманітних можливостей, що поглиблюватиме нерівність у суспільстві. Міграція одного з членів сім'ї сприяє занепаду родинних цінностей та втраті належного зв'язку. Міграція робочої сили утворює таке явище, як соціальне сирітство. Діти заробітчани не отримують відповідної опіки, втрачають емоційний зв'язок з батьками, часто відчують самотність. Тривале проживання в іншому середовищі асимілює мігранта в новий простір, поступово руйнуючи автентичний традиційний світогляд та сприяє занепаду власної національної культури.

Проте в процесі зовнішньої трудової міграції виникає низка позитивних чинників як важливий аспект глобалізаційних зрушень. Міграція здатна знизити офіційний рівень безробіття в країні внаслідок працевлаштування трудових ресурсів за межами держави та підвищити рівень добробуту завдяки додатковим надходженням. Грошові перекази мігрантів становлять вагомий частку доходів домогосподарств України, які спрямовують ці

кошти в придбання товарів та реалізацію послуг, що виступають надійним джерелом іноземної валюти. Мігранти, повертаючись додому, інвестують як в розвиток малого бізнесу, так і в розвиток людського потенціалу на основі використання набутих знань та навичок з іноземного досвіду. Набуті культурні цінності дадуть змогу країні бути невід'ємною частиною глобалізації та сприяють розвитку країни на новому інтегрованому рівні [7].

Переоцінка міграції допомагає підвищити розуміння стратегій життєдіяльності людей на основі різноманітного та активного способу. Міграція є частиною активних стратегій життєдіяльності, але також визначається соціальним контекстом та соціальними нормами й структурами. Мігранти є агентами змін в економічному, технологічному, соціальному та політичному аспектах [3].

Нині не існує інтегрованої оцінки даних міграційних процесів внаслідок відсутності уніфікованої системи підрахунку. Фокус цієї проблеми негативно відображається на масштабному та планомірному вивченні цього явища та генерації реальних міграційних показників у глобальному контексті та України зокрема.

Розбіжність між стандартами щодо визначення поняття «міграція» та «мігрант», різниця яких сформована на основі строку перебування в межах країни, статусу особи, причин перебування, та відмінність у цьому формулюванні спричиняють різні облікові дані та створюють проблеми в масштабному аналізі. Використання різних форм дослідження потоків міграції та наявність різних методик підрахунку громадян країни та іноземців приводять до неможливості адекватного оцінювання даних,

оскільки дані різних джерел можуть відображати невідповідність міграційних процесів між двома країнами. Складність оцінювання статистичної інформації впливає на недостовірність реальних даних, зафіксованих в офіційних джерелах.

Методологічні способи оцінювання міграційних показників проілюстровані в табл. 4.

Жодна з охарактеризованих вище систем не висвітлює реальну картину міграційних процесів в Україні через особисті недоліки та проблематику уніфікації єдиної системи підрахунку. У поточному обліку часто фіксуються недостовірні дані через неякісне внесення інформації паспортно-візового підрозділу Міністерства внутрішніх справ, який не спеціалізується на питанні міграції. Ці дані отримує Державна служба статистики, яка згодом на основі них формує відповідні звіти. Спостерігається недосконалість структури формулювання запитань, спричиняючи неповну інформативність цієї методології. На перший погляд сукупна інформація про перетин кордону здатна висвітлити дані про країну перебування, мету та терміни поїздки на основі паспортів, віз, запрошень на роботу чи дозволів на

проживання. Проте реально ці дані не завжди виявляють різницю між туристом та трудових мігрантом. Вагомий недолік опитування домогосподарств полягає в тому, що у вибірку не входять родини, що емігрували в повному складі. У структурі їх респондентів наявні сім'ї, у яких хтось є мігрантом на момент інтерв'ювання або повернувся на Батьківщину. Застарілість даних перепису населення провокує відсутність реальних демографічних даних, базуючись на оціночних характеристиках народжуваності, смертності та офіційного сальдо міграції. Одним з наслідків цього явища є неможливість реальної оцінки ВВП на душу населення [2]. Кількість дозволів на проживання та віз також не дає абсолютної інформації стосовно міграційних процесів, оскільки включає низку нюансів, таких як розмежування між новими дозволами та повторними, або неможливість адекватно оцінити кількість реально використаних дозволів.

ООН та її структурні підрозділи, що вивчають питання міграції, а саме Міжнародна організація по міграції, Міжнародна організація праці, Управління верховного комісара ООН в справах біжен-

Таблиця 4

Характеристика джерел даних статистичної інформації міграційних показників

Джерело даних	Характеристика	Реалізація в Україні
Поточний облік	Аналіз даних базується на обробленні бази даних стосовно талонів прибуття та вибуття, тобто скасування реєстрації та реєстрації місця проживання.	Державна служба статистики України (Держстат).
Прикордонна статистика	Формує суцільні дані стосовно в'їздів та виїздів іноземців та громадян країни.	Державна міграційна служба.
Адміністративні джерела	Охоплює дані адміністративних процедур, а саме кількість віз, дозволів на постійне та тимчасове проживання.	Консульські установи, Державна міграційна служба.
Реєстри населення	Фіксують регулярну інформацію щодо численних демографічних показників, а саме чисельності, складу населення, народжуваності, смертності, шлюбів, розлучень.	Практика реєстрів населення в Україні відсутня.
Перепис населення	Періодичний аналіз демографічних та соціально-економічних даних про населення. У рамках цього обліку проводиться анкетування.	Останній перепис населення здійснювався у 2001 році Державною службою статистики України.
Опитування домогосподарств	Методологія особистого опитування репрезентативної вибірки шляхом інтерв'ювання.	В останньому звіті Представництва Міжнародної організації з міграції (МОМ) в Україні у 2016 році більшість наведених даних сформована на основі ґрунтового опитування.
Статистика ООН	Комплексне дослідження, що охоплює дані державних органів, прикордонних служб, опитування домогосподарств. Враховують статистику як країни донора, так і реципієнта.	Останній глобальний звіт, де цілком було прораховано показники України, виданий у 2017 році.
Непрямі показники	Використання опосередкованих даних, таких як грошові перекази, мобільні оператори, інтернет-зв'язок, телефонні розмови.	Національний Банк України аналізує дані щодо міграції, фіксуючи відомості про грошові перекази, статистичні агенції «експериментують» з підрахунками мігрантів на базі даних про соціальні мережі та мобільних операторів.

Джерело: розроблено авторами

ців, працюють над удосконаленням інформаційних джерел даних міграційних процесів на основі уніфікації показників. Проте з огляду на різну методику оцінювання в країнах міграційних показників формування єдиних означень потребує детальнішого аналізу та внесення коректив. В епоху глобальної інтеграції це питання є одним з пріоритетних напрямів вивчення цього явища.

Відсутність реальних міграційних показників та тенденція до нелегального працевлаштування як двостороннього аспекту через нагальну потребу інших країн у дешевій робочій силі та ігнорування бюрократичної тяганини з боку мігранта складають суттєву проблему визначення чисельності українських трудових мігрантів та створюють перепони на шляху ефективного впровадження міграційної політики. Враховуючи ці показники, можемо стверджувати, що офіційні дані не відповідають дійсності, оскільки не враховують суцільну картину міграційних процесів через проблему аналітики їх масштабів.

Висновки з проведеного дослідження. Аналіз основних теоретичних підходів до визначення трудової міграції, статистичні спостереження дають змогу стверджувати, що міграція робочої сили – це складний, проте невідворотний процес у світовій економіці, який має як позитивні, так і негативні наслідки. З іншого боку, недосконалість системи обчислення міграційних потоків та інших показників міграції приводить до проблем невизначеності й відсутності координованості інституцій та державних структур, пов'язаних з міграцією, тому найважливішим завданням науковців та фахівців є розроблення єдиної уніфікованої математичної моделі, яка дасть змогу країнам бачити реальну ситуацію рівня та динаміки зовнішньої трудової міграції.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ковальчук А. Сучасне розуміння міграції та міграційних процесів в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 1. С. 182–185.
2. Курилич М. Трансформація та політизація міграційних процесів під впливом глобалізації *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України*. 2010. Вип. 49. С. 364–380.
3. Чайка-Петегірич Л. Трудова міграція та її взаємозв'язок з безробіттям в Україні. *Галицький економічний вісник*. 2012. № 3 (36). С. 5–9.

4. Наслідки міграційних процесів: нові виклики та можливості для регіонів / наук. ред. У. Садова. Львів : НАН України, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього», 2015. 252 с. (Сер. «Проблеми регіонального розвитку»).

5. Палагнюк О. Міграція як соціально-економічний феномен та неополітичний виклик розвитку сучасного суспільства. *Наукові праці. Політологія*. 2014. Вип. 218. Т. 230. С. 37–41.

6. Позняк О. Оцінювання наслідків зовнішньої трудової міграції в Україні. *Демографія та соціальна економіка*. 2016. № 2 (27). С. 169–182.

7. Столярчук Я. Сучасна сегментація та ключові тенденції розвитку світового ринку праці. *Україна: аспекти праці*. 2014. № 7. С. 12–17.

REFERENCES:

1. Kovalchuk A. (2015) Suchasne rozuminnja migracii ta migraciinyh procesiv v Ukraini (Current understanding of migration and migration processes in Ukraine) *Comparative and analytical right*, no. 1, pp. 182–185.

2. Kurylych M. (2010) Transformatsiia ta polityzatsiia migraciinyh procesiv pid vplyvom globalizatsii. (Transformation and politicization of migration processes under the influence of globalization) *Scientific notes of the Institute of Political and Ethnic Studies named after I.F. Kuras of the National Academy of Sciences of Ukraine*, vol. 49, pp. 364–380.

3. Chajka-Petegyrych L. (2012) Trudova migraciia ta ii vzaemozvyazok z bezrobittiam v Ukraini. (Labor migration and its interconnection with unemployment in Ukraine) *Galician Economic Herald*, no. 3 (36), pp. 5–9.

4. Sadova U. (ed.) (2015) Naslidky migraciinyh procesiv: novi vyklyky ta mozhyvosti dlia regioniv (Consequences of Migration Processes: New Challenges and Opportunities for Regions) *Problems of regional development*.

5. Palagniuk O. Migraciia iak sotsialno-ekonomichnyj fenomen ta neopolitychnyi vyklyk rozvytku suchasnoho suspilstva. (Migration as a socio-economic phenomenon and a neo-political challenge for the development of modern society) *Scientific works. Politology*, vol. 218, no. 230, pp. 37–41.

6. Poznyak O. (2016) Ociniuvannia naslidkiv zovnishnoi трудової міграції в Україні. (Assessment of the Consequences of External Labor Migration in Ukraine) *Demography and Social Economy*, no. 2 (27), pp. 169–182.

7. Stoliarchuk Ya. (2014) Suchasna segmentatsiia ta kliuchovi tendentsii rozvytku svitovogo rynku pratsi. (Modern segmentation and key trends in the development of the world labor market) *Ukraine: aspects of labor*, no. 7, pp. 182–185.